

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З БАЯНА-АКОРДЕОНА

SPECIAL ASPECTS OF THE METHODS OF TEACHING POP AND JAZZ IMPROVISATION TO THE FUTURE MUSICAL ART TEACHERS WITHIN BAYAN AND ACCORDION CLASSES

У статті досліджуються особливості методики навчання естрадно-джазової імпровізації майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях із баяна-акордеона.

Автори вказують на те, що головними завданнями сучасної музично-педагогічної освіти виступає формування і розвиток особистісного потенціалу здобувача освіти, збагачення його інтелектуальної та мотиваційної сфер.

Стаття висвітлює особливість підготовки майбутнього фахівця у класі баяна-акордеона, яка полягає в тому, що підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва треба розглядати не просто окремим предметом спеціального циклу, а як комплексне, інтегроване утворення низки напрямів їх музичної підготовки. Основу цієї інтеграції становлять теоретичні і практичні знання, накопичені здобувачами освіти у процесі вивчення спеціальних музичних дисциплін, серед яких особлива увага приділена вмінням та навичкам, сформованим у процесі інструментальної підготовки, а саме на заняттях у класі баяна-акордеона.

У статті розкрито і теоретично обґрунтовано навчання особливостей імпровізації, яка є важливою умовою розвитку виконавця-інструменталіста. Так, у процесі опанування цього виду музично-творчої діяльності майбутній педагог пізнає окремі елементи музичної мови, принципи та форми побудови композиції музичного твору.

У статті зазначено, що підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає формування низки фахових компетенцій: базових (загальнокультурні, інтелектуальні, соціально-комунікативні), загальнопрофесійних (психолого-педагогічні), спеціальних професійних (інструментально-виконавські, музикознавчі, яметодичні).

У своїй роботі автори пропонують такі методи навчання естрадно-джазових імпровізацій: метод мелодико-фігураційного варіювання, метод ритмічного варіювання, метод варіювання мотивів, метод гармонічного варіювання, метод створення джазового акомпанементу, метод групового джазового музикування, метод аналізу джазових імпровізацій, метод планування джазової імпровізації, метод практичних джазових вправ тощо.

Ключові слова: акордеонно-баянне виконавство, джазова імпровізація, джазова гармонія, виконавська культура, музичне мистецтво, принцип, метод.

The article explores special aspects of the methods of teaching pop and jazz improvisation to future Musical Art teachers within bayan and accordion classes.

The authors point out that the main task of modern music and pedagogical education is the formation and development of the students' personal potential, and the enrichment of their intellectual and motivational sphere.

The article highlights special aspects of training a future specialist in the bayan and accordion class, which is that the training of future music art teachers should be considered not solely as a separate subject of a special cycle, but as a comprehensive, integrated formation of a number of fields of their musical training. The basis of this integration is theoretical and practical knowledge accumulated by students in the process of studying special musical disciplines, among which special attention is paid to the skills and abilities formed during instrumental training.

The article reveals and theoretically substantiates the training of the special aspects of improvisation, which is an important condition for the development of an instrumentalist. Thus, in the process of mastering this type of musical and creative activity, the future teacher learns some elements of musical language, principles and forms of composition.

The article states that the training of future music teachers involves the formation of a number of professional competencies: basic (general cultural, intellectual, socio-communicative), general professional (psychological and pedagogical), special professional (instrumental, musical, methodological).

In their work, the authors offer the following methods of teaching pop and jazz improvisations: application of melodic-figurative variation method, rhythmic variation method, motif variation method, harmonic variation method, jazz accompaniment method, group jazz music making method, jazz improvisation analysis method, jazz improvisation method, improvisation, method of practical jazz exercises, etc.

Key words: accordion and bayan performance, jazz improvisation, jazz harmony, performing culture, musical art, principle, method.

УДК 37.77

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.33>

Назар Я.В.,

викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Суворов В.О.,

викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Розбудова сучасної національної системи освіти висуває якісно нові вимоги до випусника закладу вищої освіти, які потребують створення умов для формування творчої особистості педагога, підвищення його професійного рівня, що є стратегічними завданнями, визначеними Національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття).

Їх теоретичне і практичне розв'язання зумовлює необхідність дослідження педагогічною наукою широкого кола питань культурологічної підготовки майбутнього фахівця, здатного до самореалізації, самовдосконалення в художньо-творчій та професійній діяльності.

За такого підходу стає актуальним питання професійно й особистісно значущих

якостей майбутнього спеціаліста, серед яких одне із чільних місць належить виконавській культурі естрадно-джазової акордеонно-баянної музики, що вимагає забезпечення якості, художньої повноцінності викладання навчального матеріалу, підвищення ефективності виховного впливу на здобувача освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми методики навчання і виховання музиканта досліджували І. Алексеева, В. Власова, П. Говорушка, Л. Горенка, М. Коцюби, А. Полетаєва, В. Самітова, П. Серотюка.

Одне із провідних місць у працях науковців належить аналізу проблем естрадно-джазової музики (О. Баташев, М. Добрюхіна, М. Імханицький, Д. Коллієр, В. Конен, Л. Мархасєв, О. Медведєв та В. Оякєр, Ю. Панасьє, У. Сарджент, В. Фейєртаг) та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри те, що впродовж останніх століть естрадне акордеонно-баянне виконавство посідає гідне місце у світовій музичній культурі, у вітчизняній практиці стрімким злетом позначені лише останні десятиліття.

У сучасній музично-педагогічній науці обмаль комплексних, системних досліджень, які б розкривали чинники та педагогічні умови формування естрадно-джазових навичок у майбутніх фахівців акордеоністів-баяністів. Тому виникає нагальна потреба в науковому обґрунтуванні шляхів оптимізації освітнього процесу в цьому напрямі.

Мета статті – проаналізувати особливості методики навчання естрадно-джазової імпровізації майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях із баяна-акордеона.

Виклад основного матеріалу. Застосування джазової імпровізації у процесі інструментально-виконавської підготовки сприяє розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва, глибшому засвоєнню та застосуванню набутих знань, формуванню і вдосконаленню вміння та навичок, активізації музичних здібностей, художньо-образного мислення, фантазії, уяви, естетичного смаку, стимулює творчу самостійність.

Здатність до імпровізації, як зазначає О. Олексюк, передбачає високий рівень культури мислення, глибокі знання, професіоналізм виконавця. Прагнучи до гармонії, краси та досконалості, творча імпровізація виступає як форма реалізації духовного потенціалу особистості музиканта-педагога [3, с. 86].

Як підкреслює К. Шпаковська, джазова імпровізація становить значну педагогічну цінність: збільшує можливості загальнокультурного виховання особистості (розширення діапазону знань з історії та теорії джазу), сприяє творчому вихованню (активізація асоціативно-комбінаторного й аналітичного мислення

особистості), включає засоби морально-естетичного виховання особистості (засвоєння ціннісних пріоритетів на основі ознайомлення із творчістю провідних майстрів джазу) [4, с. 13].

М. Булда у своєму дисертаційному дослідженні дає таке визначення джазовій імпровізації: «це вид художньо-креативної діяльності, під час якої творчий продукт створюється оригінальними музично-виражальними засобами джазового мистецтва» [2, с. 3].

Основним принципом джазової імпровізації є створення мелодичної імпровізаційної лінії. Мелодія у джазі є важливим елементом його музичної мови. Джазова мелодика виникла в межах афро-американського фольклору. Розвиток відбувався під впливом європейської музичної культури, але зі збереженням автентичних художніх особливостей. У класичному джазі та свінгу в мелодії переважають принципи європейського ладового мислення, у стилі бі-боп у мелодичну лінію впроваджуються хроматичні й альтеровані ступені, у стилі кул та подальших стилях застосовуються атональні та хроматичні лади.

У практиці джазового музикування виокремились два принципи імпровізації: парафразний (орнаментальна варіація на тему) та лінійний (створення нової мелодичної теми). У сучасній джазовій практиці імпровізаційне соло створюється за допомогою стандартних мелодичних зворотів на основі гармонічної схеми джазового стандарту.

Проаналізуємо окремі методи навчання естрадно-джазових імпровізацій із майбутніми вчителями музичного мистецтва. Так, застосування *методу мелодико-фігураційного варіювання* дозволяє сформувати в майбутніх педагогів уміння оперувати прийомами видозміни музичного матеріалу та створення джазової імпровізаційної мелодичної лінії. До таких прийомів належать застосування допоміжних та прохідних звуків, оспівування гамоподібних побудов, арпеджіо та секвенцій. Допоміжні, прохідні звуки можуть бути діатонічними та хроматичними і застосовуватися під час імпровізації як окремо, так і разом. Застосування гамоподібних побудов включає використання у процесі музикування різних за типами ладів, трихордів, тетрахордів та пентахордів. Пасажі типу арпеджіо передбачають гру за акордовими звуками в різноманітному інтервальному співвідношенні. Для розвитку імпровізаційної горизонталі та вертикалі виконавець використовує діатонічні та хроматичні секвенції.

Метод ритмічного варіювання передбачає опанування основних прийомів джазової ритміки, характерних ритмічних моделей та вміння оперувати ними під час створення імпровізаційної горизонталі та вертикалі. До таких прийомів належать: тріольний принцип ритмічної організації, синкопування, акцентування, видозміна ритмічного малюнку.

Одним із прийомів ритмічного варіювання є також вміння конструювати ритмічні моделі для імпровізації. Застосування музично-творчих завдань та практичних вправ спрямовано на опанування основних елементів джазової ритміки та ритмічних моделей. Це дає студенту змогу впевнено обирати доцільний прийом або модель, щоб створити ритмічне оформлення теми, акомпанемент та імпровізацію під час джазового музикування.

Застосування *методу варіювання мотивів* у процесі формування вмінь джазової імпровізації дозволить опанувати прийоми модифікації мотиву. До таких способів ми включили опанування прийомів мелодичної та ритмічної видозміни структури мотиву. Також важливим є використання секвенційного розвитку мотиву. Застосування музично-творчих завдань на основі прийомів мелодично-фігураційного, ритмічного варіювання дозволить майбутньому вчителю музичного мистецтва опанувати способи видозміни мотивів.

Застосування під час навчання *методу гармонічного варіювання* дозволяє студентам опанувати основні прийоми видозміни гармонічної вертикалі. До таких способів належать: уміння застосовувати складні за структурою акорди (нонакорди, ундецимакорди, терцдецимакорди) поряд із септакордами, акорди з допоміжними й альтерованими звуками, прохідні та допоміжні акорди, заміни акордів (за медіантою, тритонова заміна). Окрім того, майбутній учитель музики має знати розташування акордів (тісне, широке, мішане) та їхнє мелодичне положення (терція, квінта, септима), специфіку пропуску тонів в акордах, уміти з'єднувати голоси акордів у гармонічній послідовності, розподіляти акорди між двома руками залежно від складу інструментів у процесі джазового музикування.

Специфіка музикування у джазі передбачає створення виконавцем не тільки мелодичної імпровізаційної лінії, але і власного супроводу до теми джазового стандарту й імпровізації у процесі сольного або ансамблевого виконання.

Метод створення джазового акомпанементу дозволить студенту опанувати прийоми створення акомпанементу на основі найбільш уживаних моделей традиційного джазу. До таких типових моделей ми включили: «бас-акорд», «блукаючий бас», «синкопований акорд», «аранжований акорд», «блукаючий бас» + акорд (синкопований акорд), «басову остинатну фігурацію».

Важливим аспектом створення джазової імпровізації є її підготовка та планування. Саме тому *метод планування джазової імпровізації* спрямовано на формування у студентів умінь заздалегідь готуватися до створення імпровізаційного продукту. До таких прийомів належать: уміння визначити структуру майбутньої імпровізації, мелодичну та гармонічну побудову теми джазового стандарту, кількість тактів для імпровізації,

розташування кульмінацій, основу для створення імпровізації (тема джазового стандарту або гармонічна основа). Необхідно обрати також доцільні прийоми мелодико-фігураційного, гармонічного, ритмічного, мотивного варіювання, побудови акомпанементу, які мають використовуватись під час створення джазової імпровізації.

Форма імпровізації цілком визначається тими художніми завданнями, які ставить перед собою виконавець-імпровізатор. Кожна окремо взята імпровізація триває декілька квадратів і має бути закінченим цілим, що має зав'язку, розвиток, кульмінацію і завершення. Саме тому *застосування методу групового джазового музикування* спрямоване на формування в майбутнього педагога вмінь імпровізувати в різноманітних за складом естрадно-джазових ансамблях.

У практиці джазового творчого музикування традиційними залишаються запис і вивчення сольних імпровізацій відомих виконавців. Така форма роботи дає змогу підвищити власний виконавський, інтелектуальний рівень не тільки музиканту-початківцю, а й досвідченому імпровізатору. Вивчення імпровізації сприяє розвитку музичного слуху, музичній уяві, пам'яті, дає змогу глибше розуміти логіку опрацювання матеріалу і музичне мислення окремих видатних імпровізаторів.

Необхідним чинником в опануванні джазової імпровізації є ознайомлення майбутнього педагога з найкращими імпровізаційними соло відомих джазових виконавців. Виявлення основних прийомів створення імпровізаційної лінії, фразування, артикуляції, структурної організації дозволить краще зрозуміти логіку створення імпровізації. Саме тому *метод аналізу джазових імпровізацій* спрямовано на формування вмінь аналізувати імпровізаційні соло. Завдяки прослуховуванню та нотному аналізу імпровізацій видатних джазових музикантів здобувач освіти матиме уявлення про специфічну мову джазу, внутрішню структуру імпровізаційного соло, інтонаційні звороти, фрази, а також накопичить слуховий і візуальний досвід мелодико-гармонічних побудов створення імпровізацій.

Метод практичних джазових вправ спрямований на відпрацювання основних елементів мелодичної фігурації, прийомів джазової ритміки, видозміни гармонічної вертикалі, створення акомпанементу тощо. Особливістю цього методу є виконання вправ у різних тональностях, що сприяє формуванню слухо-зоро-рухового взаємозв'язку в майбутнього вчителя музичного мистецтва. Такий метод має сприяти поглибленню знань, розвитку музичного мислення, творчих здібностей, відповідних умінь і навичок.

Педагогу необхідно пам'ятати, що складання індивідуального плану роботи для кожного студента – дуже відповідальний етап педагогічної роботи. Вдалий підбір репертуару сприяє швидким

успіхам студента, і навпаки, помилки у складанні можуть спричинити вкрай небажані наслідки. Щоб виховати кваліфікованого баяніста-акордеоніста, варто вивчати твори різноманітних жанрів і стилів.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що педагог повинен усвідомити, що реалізація широких можливостей баяна-акордеона може бути здійснена лише шляхом наполегливого подолання художніх і технічних труднощів. Тому у своїй практичній діяльності він повинен приділяти увагу розвитку технічних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва водночас із розвитком їхніх музичних здібностей.

Висновки. Отже, навчання джазової імпровізації майбутнього вчителя музичного мистецтва є сучасною вимогою мистецько-освітнього простору. Імпровізація дає можливість висловлюватися музичною мовою у процесі активного творчого музикування, реалізувати свій творчий потенціал, самовдосконалюватися, розвивати спеціальні музичні здібності, музичне мислення, фантазію, уяву тощо. Застосування комплексу методів, як-от: джазове мелодико-фігураційне, ритмічне, мотивне, гармонічне варіювання, створення джазового акомпанементу, аналіз джазових

імпровізацій, планування джазової імпровізації, групове джазове музикування, практичні джазові вправи, сприятиме цілеспрямованому формуванню вмінь джазової імпровізації майбутнього учителя у процесі інструментально-виконавської підготовки. Навчання джазової імпровізації сприяє також формуванню вольових якостей особистості, комунікативності, ініціативності, сміливості, здатність до ефективних рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Булда М. Естрадно-джазова музика в акордеонно-баянному мистецтві України другої пол. XX – початку XXI ст.: композиторська творчість і виконавство : автореф. дис. ... канд. мистецтв : 17.00.03. Харків, 2007. 21 с.
2. Капелюшок-Войченко О. Вплив джазової музики на оновлення змісту навчання сучасної молоді України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/mz/2010-18/48.pdf.
3. Олексюк О. Музично-педагогічний процес у вищій школі. Київ : Знання України, 2009. 123 с.
4. Шпаковская Е.Б. Джазовая импровизация как способ воспитания творческой индивидуальности исполнителя и слушателя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Санкт-Петербург, 2002. 191 с.